

Кафедра українознавства

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зерший проректор з науково-педагогічної роботи
доц. Селонинко І.І.

2022 р.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

«Медицина і художня культура»
(назва навчальної дисципліни)

підготовки фахівців
рівня вищої освіти магістр
галузі знань 22 «Охорона здоров'я»
спеціальності 221 «Стоматологія»

Вибіркова компонента

Обговорено та ухвалено на на
методичному засіданні кафедри
українознавства Протокол № 8 від
"23" травня 2022 р. Завідувачка
кафедри д.філол.н.
Єщенко Т. А. _____

Затверджено профільною
методичною комісією з гуманітарних
дисциплін Протокол №4 від "31"
травня 2022 р. Голова профільної
методичної комісії д.філол.н.
Єщенко Т. А. _____

ЛЬВІВ, 2022

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО

Кафедра українознавства

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор з науково-
педагогічної роботи
доц. Солонинко І.І.

“ ___ ” _____ 202__ р.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

«Медицина і художня культура»

(назва навчальної дисципліни)

**підготовки фахівців
рівня вищої освіти магістр
галузі знань 22 «Охорона здоров'я»
спеціальності 221 «Стоматологія»**

Вибіркова компонента

Обговорено та ухвалено на на
методичному засіданні кафедри
українознавства Протокол № 8 від
“23” травня 2022 р. Завідувачка
кафедри д.філол.н.
Єщенко Т. А. _____

Затверджено профільною
методичною комісією з гуманітарних
дисциплін Протокол №4 від “31”
травня 2022 р. Голова профільної
методичної комісії д.філол.н.
Єщенко Т. А. _____

ЛЬВІВ, 2022

Навчальна програма дисципліни «Медицина і художня культура» для студентів 1 курсу стоматологічного факультету, які навчаються за спеціальністю 221 «Стоматологія», укладена кандидатом філологічних наук, доцентом Божко Наталією Миронівною на підставі примірної програми навчальної дисципліни «Історія і культура України», що затверджена ДУ «Центральний методичний кабінет з вищої медичної освіти МОЗ України» від 01.06.2017 року та навчальної програми, затвердженої профільною методичною комісією (протокол №4 від 31 травня 2022 року)

Зміни та доповнення до програми навчальної дисципліни на 2022-2023 н.р.

№ з/п	Зміст внесених змін (доповнень)	Дата і № протоколу засідання кафедри		Примітки

Завідувач кафедри українознавства д.філол.н. Єщенко Т. А.

(назва кафедри, прізвище, вчене звання)

УКЛАДАЧ ПРОГРАМИ: **Божко Наталія МIRONІВНА**, доцент, кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького

РЕЦЕНЗЕНТИ: **Барановська Ніна Михайлівна**, доцент, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та етнокомунікації Львівського національного університету імені Івана Франка

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни

«Медицина і художня культура»

відповідно до Стандарту вищої освіти другого (магістр) рівня

галузі знань 22 «Охорона здоров'я»

спеціальності 221 «Стоматологія»

освітньої програми магістр медицини

Опис навчальної дисципліни. Курс «Медицина і художня культура» синтезує знання про «медицину», як «мистецтво лікування» з основними видами художньої культури, як вияв вищої форми духовності у людському суспільстві. Теми, що обговорюються при вивченні дисципліни формують у студентів вміння бачити й розуміти твори художньої культури; сприяють комунікативним зв'язкам у соціумі; допомагають загальному системному баченню розвитку медицини через призму художньої культури; вчать створювати комунікативні зв'язки між лікарем і пацієнтом, формують сприятливий психологічний клімат у професійному колективі, використовуючи кращі досягнення художньої культури

Структура навчальної дисципліни	Кількість кредитів, годин, з них			Рік навчання семестр	Вид контролю
	Всього	Аудиторних			
		Лекцій (год)	Практичних занять (год.)		
Назва дисципліни: медицина і художня культура	кредитів 3,5 105 год.	10	30	65	1 курс залік

Предметом вивчення навчальної дисципліни є матеріальні і духовні досягнення людства у сфері культури. Взаємодія мистецтва і медицини як вияв інтелектуального і емоційного вдосконалення людини. Художня культура як шлях до формування творчої особистості, вдосконалення методів пізнання людини.

Міждисциплінарні зв'язки: «Історія та культура України», «Історія медицини», «Філософія»

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Медицина і художня культура» є роз'яснення взаємодії медицини і мистецтва через єднання інтелектуальної і творчої діяльності людини; здобуття загального системного бачення розвитку медицини у том числі і при сприйнятті жанрів художньої культури; формування у слухачів вміння бачити й розуміти людину (пацієнта) через твори художньої культури.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Медицина і художня культура» є засвоєння інформації про єдині шляхи формування духовної культури людства. Дати студентам інформацію про підходи до аналізу проблем сучасної медицини (психологічний аспект) та можливі способи їх розв'язання, навчити використовувати для цього мистецьку спадщину. Активізувати вміння оцінювати твори художньої культури; виховувати художній смак.

1.3 Компетентності та результати навчання

загальні:

- здатність навчатися, здійснювати пошук та аналізувати інформацію з різних джерел;
- уміння застосовувати отримані знання в практичних ситуаціях;
- вирішувати професійні завдання спираючись на гуманістичні, загальнолюдські цінності;
- аргументовано відстоювати свої погляди, брати участь у дискусії з метою пошуку історичної істини;

- користуватися різноманітними методами пошуку інформації;
- фахові:**
- вмiти класифікувати види та жанри художньої культури;
- вмiти оцінювати твори художньої культури, та їх значення для збереження людської цивілізації;
- використовувати емоційну силу мистецтва як один із методів терапевтичного впливу на здоров'я пацієнтів;
- вмiти класифікувати явища культури за їх історичною значимістю, національною приналежністю і стильовими особливостями, а також аналізувати перспективи розвитку української культури;

Результати навчання: курсу «Медицина і художня культура» є підготовка не тільки фахівців з медицини, але і виховання майбутньої еліти українського суспільства.

Матриця компетентностей

№	Компетентність	Знання	Уміння	Комунікація	Автономія та відповідальність
1.	Історико-культурна компетентність	Знання базових мистецьких та історико-культурних термінів, стилів та подій художньої культури	Використання отриманих базових знань для формування власної думки про взаємозв'язок мистецтва лікування і художнього мистецтва	Здатність спілкуватися в повсякденному і/або фаховому середовищі на теми медичні та мистецькі.	Досвід самостійної предметної діяльності: навчально-пізнавальної, аналітичної, синтетичної тощо, здатність до самоосвіти та професійного розвитку
2.	Культурно прагматична компетентність	Здатність здобувати знання про мистецькі стилі та жанри художньої культури,.	Уміння використовувати і культурологічні і знання залежно від сфери та ситуацій у повсякденному житті.	Здатність розкривати і аналізувати комунікативні наміри у різних умовах спілкування.	Здатність до аналізу отриманої інформації та самоосвіти.
3.	Комунікативна компетентність	Знання вербальних і невербальних засобів і способів для спілкування, відповідно до ситуацій на мистецьку тематику вміння, організувати	Уміння доцільно використовувати і отримані знання з художньої культури у практиці живого	Здатність встановлювати і підтримувати контакт зі співрозмовником, залежно від комунікативної ситуації	Досвід особистої відповідальності за власні переконання і поведінку; культуру спілкування

		дискурс,	спілкування.		
--	--	----------	--------------	--	--

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни «Медицина і художня культура»

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредит ЄКТС 90 годин.

3. Структура навчальної дисципліни «Медицина і художня культура»

Тема	Лекції	Практичні заняття	СРС	Індивідуальна робота
Тема 1. Формування медицини і художньої культури як вияв інтелектуального і емоційного вдосконалення людини	2	4	10	Не передбачена навчальним планом
Тема 2. Медицина і література	2	4	10	
Тема 3. Образотворче мистецтво і мистецтво лікування	2	4	10	
Тема 4. Історія та мистецтво будівництва лікувальних установ	2	6	10	
Тема 5. Медицина і театральні видовища	1	6	10	-
Тема 6. Музичне мистецтво і медицина.	1	6	15	
Усього годин 105, 3, 5 кредитів ECTS	10	30	65	
Підсумковий контроль				Залік

Аудиторна робота – 22%, СРС – 78%

4. Тематичний план лекцій з дисципліни «Медицина і художня культура»

№ з.п.	ТЕМА	Кількість годин
1.	Формування медицини і художньої культури як вияв інтелектуального і емоційного вдосконалення людини	2
2.	Медицина і література	2
3.	Образотворче мистецтво і мистецтво лікування	2
4.	Історія та мистецтво будівництва лікувальних установ	2
5.	Медицина і театральні видовища	1
6.	Музичне мистецтво і медицина	1
	Всього	10

5. Тематичний план практичних занять з дисципліни «Медицина і художня культура»

№ з.п.	ТЕМА	Кількість годин
1.	Формування медицини і художньої культури як вияв інтелектуального і емоційного вдосконалення людини	4

2.	Медицина і література	4
3.	Образотворче мистецтво і мистецтво лікування	4
4.	Історія та мистецтво будівництва лікувальних установ	6
5.	Медицина і театральні видовища	6
6.	Музичне мистецтво і медицина	6
	Всього	30

6. Тематичний план самостійної роботи студентів з дисципліни «Медицина і художня культура»

№ з.п.	ТЕМА	Кількість годин	Вид контролю
1.	Мистецтво виготовлення стародавніх медичних трактатів	10	Поточний контроль
2.	Антична міфологія в медичній термінології	10	
3.	Архітектура медичних установ	10	
4.	Художня література і медицина	10	
5.	Артгератія. Мистецтво лікування як театральне видовище	10	
6.	Музичне мистецтво як метод лікування. Медицина у кіномистецтві	15	
	Всього	65	

7. Індивідуальні завдання

(Не передбачено навчальним планом)

8. Методи навчання: при вивченні курсу «Медицина і художня культура» будуть використані інформаційний, аналітичний, порівняльний методи, проблемно- пошуковий.

9. Методи контролю

- Види контролю (поточний і підсумковий)
- Форма підсумкового контролю відповідно до навчального плану (залік)
- Критерії оцінювання

10. Поточний контроль при засвоєнні кожної теми за поточну навчальну діяльність студента виставляються оцінки за чотирибальною традиційною шкалою. При цьому враховуються всі види робіт, передбачені навчальною програмою. Студент має отримати оцінку з кожної теми. Виставлені оцінки конвертуються у бали. На занятті за поточну навчальну діяльність виставляються оцінки:

«5» - студент правильно виконав усі завдання. Виявляє здатність до самостійної творчої роботи.

«4» - студент в основному орієнтується у змісті питань, з поодинокими недоліками здійснює виконання усіх завдань, виявляє здатність до самостійної творчості, припускається окремих помилок.

«3» - студент викладає матеріал не повно, плутається у використанні термінів, не може дати конкретної відповіді на окремі питання. Допускає багато помилок.

«2» - студент виявляє незнання більшої частини матеріалу, не може пояснити основних понять, виконав не всі завдання, не виявляє здатності до самостійної творчості.

Максимальна кількість балів, яку може набрати студент при вивченні дисципліни за поточну навчальну діяльність складає 200 балів.

Мінімальна кількість балів, яку мусить набрати студент упродовж вивчення дисципліни складає 120 балів.

11. Форма підсумкового контролю успішності навчання - залік

Семестровий залік - це форма підсумкового контролю, що полягає в оцінці засвоєння студентом навчального матеріалу виключно на підставі результатів виконання ним певних видів робіт на практичних, семінарських або лабораторних заняттях. Семестровий залік з дисциплін проводиться після закінчення її вивчення, до початку екзаменаційної сесії.

12. Схема нарахування та розподіл балів, які отримують студенти після вивчення дисципліни “Культура мовлення та етикет лікаря”, формою підсумкового контролю якої є залік:

Максимальна кількість балів, яку може набрати студент за поточну навчальну діяльність при вивченні дисципліни, становить 200 балів.

Мінімальна кількість балів, яку повинен набрати студент за поточну навчальну діяльність для зарахування дисципліни, становить 120 балів.

Розрахунок кількості балів проводиться на підставі отриманих студентом оцінок за 4-ри бальною (національною) шкалою під час вивчення дисципліни, шляхом обчислення середнього арифметичного (СА), округленого до двох знаків після коми. Отримана величина конвертується у бали за багатобальною шкалою таким чином:

$$x = \frac{CA \times 200}{5}$$

Перерахунок середньої оцінки за поточну діяльність у багатобальну шкалу для дисциплін, що завершуються заліком

4-бальна шкала	200-бальна шкала
5	200
4.97	199
4.95	198
4.92	197
4.9	196
4.87	195
4.85	194
4.82	193
4.8	192
4.77	191
4.75	190
4.72	189
4.7	188
4.67	187
4.65	186
4.62	185
4.6	184
4.57	183
4.52	181
4.5	180
4.47	179

4-бальна шкала	200-бальна шкала
4.45	178
4.42	177
4.4	176
4.37	175
4.35	174
4.32	173
4.3	172
4.27	171
4.24	170
4.22	169
4.19	168
4.17	167
4.14	166
4.12	165
4.09	164
4.07	163
4.04	162
4.02	161
3.99	160
3.97	159
3.94	158

4-бальна шкала	200-бальна шкала
3.92	157
3.89	156
3.87	155
3.84	154
3.82	153
3.79	152
3.77	151
3.74	150
3.72	149
3.7	148
3.67	147
3.65	146
3.62	145
3.57	143
3.55	142
3.52	141
3.5	140
3.47	139
3.45	138
3.42	137
3.4	136

4-бальна шкала	200-бальна шкала
3.37	135
3.35	134
3.32	133
3.3	132
3.27	131
3.25	130
3.22	129
3.2	128
3.17	127
3.15	126
3.12	125
3.1	124
3.07	123
3.02	121
3	120
Менше 3	Недостатньо

Самостійна робота студентів оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті. Засвоєння тем, які виносяться лише на самостійну роботу, контролюється при підсумковому контролі.

Ранжування з присвоєнням оцінок „А”, „В”, „С”, „D”, „Е” проводиться для студентів даного курсу, які навчаються за однією спеціальністю і успішно завершили вивчення дисципліни. Студенти, які одержали оцінки FX, F («2»), не вносяться до списку студентів, що ранжуються. Студенти з оцінкою FX після перескладання автоматично отримують бал „Е”.

Бали з дисципліни для студентів, які успішно виконали програму, конвертуються у традиційну 4-ри бальну шкалу за абсолютними критеріями, які наведено нижче у таблиці:

Бали з дисципліни	Оцінка за 4-ри бальною шкалою
Від 170 до 200 балів	5

Від 140 до 169 балів	4
Від 139 балів до мінімальної кількості балів, яку повинен набрати студент	3
Нижче мінімальної кількості балів, яку повинен набрати студент	2

Оцінка ECTS у традиційну шкалу не конвертується, оскільки шкала ECTS та чотирибальна шкала незалежні. Об'єктивність оцінювання навчальної діяльності студентів перевіряється статистичними методами (коефіцієнт кореляції між оцінкою ECTS та оцінкою за національною шкалою).

13. Методичне забезпечення.

Навчально-методичні поради та плани семінарських занять з курсу « Медицина і художня культура» для студентів медичного університету. (упорядник. доц. Божко Н.М.) – сайт кафедри українознавства.

Питання для поточного контролю з курсу «Медицина і художня культура»

1. Соціально-філософська сутність термінів «медицина», «культура» та «художня культура»
2. Зв'язок мистецтва і медицини
3. Взаємозв'язок релігії Стародавнього Єгипту з мистецтвом і медициною.
4. Художня культура і медицина Вавилону.
5. Крито-Мікенська культура та медичні уявлення греків.
6. Матеріальні і духовні надбання Античної культури через призму медицини.
7. Медицина в контексті розвитку художньої культури європейського Середньовіччя.
8. Мистецтво лікування та антропоцентризм епохи Відродження
9. Анатомічні рисунки Леонардо да Вінчі
10. Медична тематика у творчості митців епохи Відродження
11. Реформація, культура і медицина
12. Бароко, рококо та медицина
13. Основні тенденції розвитку художньої культури та медицини в XIX ст.
14. Взаємовпливи художньої культури і медицини у XX ст.
15. Вплив художньої культури на розвиток медичного обслуговування населення.
16. Медицина в художній літературі
17. Медична проблематика в образотворчому мистецтві
18. Медицина в художніх образах звичаїв та обрядів української культури
19. Медицина в художніх образах українського фольклору
20. Медицина в художніх образах середньовічної та ренесансної літератури
21. Медицина в художніх образах сучасної літератури
22. «Бібліотерапія»
23. Психосоціальний напрям арт. - терапія
24. Медицина в художніх образах театрального мистецтва
25. Музичне мистецтво та його вплив на лікувальний процес
26. Жанри музики та її вплив на здоров'я людини.
27. Вплив медичної культури на формування сучасного світогляду людини через призму кіномистецтва.
28. Документальне та художнє кіномистецтво з проблем медицини.
29. Українські лікарі в образотворчому мистецтві (літературі) .
30. Образотворче мистецтво і медицина.

13. Рекомендована література

Основна література

1. Гаврюшенко О.А., Шейко В.М., Кравченко О.В. І 90 Історія світової культури: Навч. посібник / Наук. ред. В.М. Шейко. – К.: Кондор, 2006, 404 с.
2. Гіппократ. Етика і загальна медицина; Листа./пер. з древнегреч. Ст. Руднева. – М. Світ книги, Література, 2007. – 336 с.

3. Грибанов Е. Д. Медицина в символи та емблеми. — М. Медицина, 1990. — 206 с.
4. Грицак Е. Н. Популярна історія медицини. — М. Віче, 2003. — 464 с.
5. Заблудовський П.С., Гачок Р.Р., Кузьмін М.К. Історія медицини. - М.: Медицина, 1981.
6. Історія світової культури: Навч. посіб. / Керівник авт. колективу Л. Т. Левчук. — 3-тє вид., перероб. і доп. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 400 с
7. Історія медицини: Підручник для студ. высш. мед. навч. закладів / 3-є изд. переробкою, і додат. Т.С. Сорокіна - М. Академія, 2004. — 560 с.
8. Краткая медицинская энциклопедия: в 3-х т. // за ред. Б.В.Петровского. —М.: 1989-1990.
9. Кузьмін М.К. Історія медицини: Нариси. - М., 1978. - 197 с.
10. Лісіцин Ю.П. Історія медицини: Підручник. - М.: ГЕОТАР-МЕД, 2004. - 400 с
11. Марчукова С. М. Медицина в дзеркалі історії. — Спб. Європейський дім, 2003. — 272 с.
12. Популярная медицинская энциклопедия.// за ред. Б.В.Петровского. - М, 1979. 704с.
13. Популярная художественная энциклопедия. Архитектура. Скульптура. Графика. — М., 1986 — 432 с.
14. Шевченко Ю.Л.. Філософія медицини, 2004

Допоміжна література

1. Сорокіна Т. З. Атлас історії медицини: Первісне суспільство. Стародавній світ.— 2-е изд. переробкою, і додат. — М. Изд-во УДН, 1987. — 170 с.
2. Сорокіна Т. З. Атлас історії медицини: Новий час (1640-1917). — М. Изд-во УДН, 1987. — 160 с.
3. Абу Алі Ібн Сіна (Авіценна). Канон лікарської науки в 10 томах./ Пер. з арабської Ю. Н. Завадовського і С. Мірзаєва. — 4-е изд. — М. ЕНІО. 2007.
4. Арнольд із Віланови. Салернский кодекс здоров'я; Колір медицини Салерно; Віршовані приписи Салернской школи; прохання по поверненню з Салерно./Пер. з лат. Ю. Ф. Шульца. — М. РІПОЛ КЛАСИК, 2002. — 176 с.
5. Аронов Р. Е, Грандо А. А. Мирський М. Б. Сорокіна Т. З. Шилинис Ю. А. Жуковський Л. В. Коган В. Я. Визначні імена у світовій медицині — Great Names in the World History / Під ред. проф. А. А. Гракдо. — Київ: РІА «Тріумф», 2002. — 495 с. (на рос. і англ. мовами).
6. Ассман Я. Єгипет: теологія і благочестя ранньої цивілізації. — М. Присцельс, 1999. — 368 с.
7. Білицький М. Забутий світ шумерів. /Пров. з польськ. Послесл. В. С. Клочкова. — М. Наука. Головна редакція східної літератури видавництва, 1980. — 398 с.
8. Везалій А. Про будову людського тіла. /Пров. з лат. У 2-х т. — М. 1950-1954. Т. 1-2.
9. Вейнберг В. П. Людина в культурі стародавнього Близького Сходу. — М. Наука, 1986. — 286 с.
10. Грузенберг С.О. Теория катарсиса. Творчество как катарсис //Практична психологія і соціальна робота. — 2007. - №12. — с. 70 — 76
11. Вальчіхіна М.Д. Чому музика лікує? // [Хімія](#) і життя. - 1987. - № 11.
12. Вогралик В. Р. Вязьменский Е. С. Нариси китайської народної медицини. — М. Медгиз, 1961. — 192 с.
13. Естетична медицина новий напрямок індустрії краси та здоров'я. <http://medytsyna.com/estetichna-meditsina-novij-napryamok-industriyi-kراسi-ta-zdorovya/>
14. Стародавні цивілізації. Під загальною ред. Р. М. Бонгард-Левіна. — К. Думка, 1989. — 479 с.
15. Каган-Пономарьов М. Я. Літератори-лікарі: Нариси та підходи з додатком Бібліографічного словника. М. Дашков і К, 2007. — 438 с.
16. Кравець Г.Г. Дерматовенерологія в художній літературі кінця ХІХ поч. ХХ ст. // Український науково медичний молодіжний журнал. 2012 № 3 —С. 112- 113.

17. Котишева О.Музична терапія для дітей з обмеженими можливостями здоров'я в умовах центру соціальної допомоги // [Психологічна](#) газета. - 2008. - № 9
18. Лісцин Ю. П. Изуткин А. М. Матюшин В. Ф. Медицина і гуманізм. — М. Медицина, 1984. — 279 с.
19. Лихольот Н. Мистецтво теж лікує! // Дошкільний психолог.-2004 .- № 24
20. Мейер-Штейнег Т. Стародавня медицина (Медицина Стародавнього Сходу і класичної давнини). – 2-е вид. испр. – М. Вузівська книга, 2007. – 120 с.
21. Олена ЛОБАНОВА Терапевтичні можливості музичного мистецтва // Психол. журнал. - 1999. - № 4.
22. ПетрушинВ.І. Музична [психотерапія: Теорія](#) і практика. - М.,
23. Пиріг Л.А. Українські медики-митці і медицина – об'єкт українського мистецтва // <http://www.nbu.gov.ua/old>
24. Роксолана Гнатюк Коли мистецтво лікує // [Дзеркало](#) тижня. - 2003. - № 36 (461)

25. Світ медицини в художньому слові : реком. список / уклад. Г.В. Стороженко ; відп. за вип. Л. І. Шпукал. – Вінниця, 2011. – 13 с.
26. Романець В.А. Психологія творчості: Навч. Посібник. 3-тє вид. – К.: Либідь, 2004. – 288с
27. Сточик А. М. Вибрані лекції з курсу історії медицини та культурології: Вип. 1. Становлення людини і людського суспільства. Виникнення медицини. — М. МГП «Эрус», 1992. — 29 с.; Вип. 2. — М. МГП «Эрус», 1992. — 88 с.
28. 8.Терлецька Л. Психокорекція засобами малюнку. – К.: Главник, 2007. – С.144
29. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. – К.: Либідь, 2003. – 376с
30. Яновський М.І. Психологічний вплив мистецтва на людину // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. - №4. – с. 19 - 22

15. Інформаційні ресурси

1. Шевченко Ю.Л. Філософія медицини, 2004. <http://texts.news/filosofiya-nauk>
 2. Медицина Античної Греції і Риму// <http://dok.znaimo.com.ua>
- /